

Життєво ціннісні вектори особистісного розвитку студента

Пономарьов О. С.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Індивідуальне й соціальне буття сучасної людини відбувається в умовах швидких змін дійсно тектонічного характеру. Ці зміни стосуються не тільки суспільно-політичної та соціально-економічної, а й духовно-культурної сфери, навіть самої системи життєвих цілей і цінностей. Змінюються цілі й характер міжособистісних взаємовідносин та спілкування між людьми. Непомітно, але неухильно зникає їх теплота і сердечність, поступаючи місцем прагматизму, чіткому підпорядкуванню конкретним цілям, інтересам і прагненням. Процеси такої трансформації особливо помітні в молодіжному середовищі, насамперед серед студентства. З одного боку, це добре, оскільки долає певний інфантилізм, притаманний молоді ще десь десять-п'ятнадцять років тому, робить її більш практичною і пристосованою до реалій життя. Однак з іншого боку, втрата рис людяності й духовності, послаблення уваги до ролі одвічних загальнолюдських цінностей збіднює життя представників підростаючих поколінь.

Проблема життєво ціннісних аспектів організації й реалізації начально-виховного процесу у вищій школі набуває особливої гостроти й актуальності у зв'язку з цілою низкою таких обставин. По-перше, істотне ускладнення техніки й технології вимагає від їх творців і користувачів розуміння людського життя і здоров'я як найвищої цінності й підвищення рівня духовності. Адже, як писав свого часу І. О. Ільїн, бездуховна людина, що оволоділа знанням технологій, стає потенційно небезпечною. По-друге, сьогодні навіть для певної частини педагогів характерна певна розгубленість стосовно духовно-ціннісних векторів вихованого складника освітнього процесу й завдань зі сприяння особистісному розвитку майбутніх фахівців. По-третє, помітне переважання технократичного типу мислення й відповідного підходу до педагогічної діяльності істотно деформує ціннісний простір викладача. А відтак це негативно позначається й на формуванні системи життєвих цінностей у студентів.

Край складна ситуація, яку переживає сьогодні наша країна, терміново потребує нової національної еліти, здатної запропонувати і успішно реалізувати ефективну стратегію подолання кризи і виходу України на магістральний шлях інноваційного розвитку. А для цього вища школа має забезпечувати не тільки високий рівень професійної компетентності своїх випускників, а й їх належний особистісний розвиток. Він має передбачати багатий духовний світ, розвинену систему життєвих цілей і цінностей, і серед них – патріотизм, любов до своєї країни, її мови і культури.

Успішне розв'язання цього вкрай важливого, складного і надзвичайно відповідального завдання, педагоги повинні самі сповідувати загальнолюдські цінності, їм має бути притаманне ціннісне сприйняття як своєї професії, так і професійної діяльності, а також уміння цілеспрямовано формувати в суспільній свідомості повагу до освіти і знань. Адже тільки у такому разі у студентів може з'являтися інтерес до знань, зміцнюватися й розширюватися мотиваційна сфера навчально-пізнавальної діяльності. При цьому слід пам'ятати, що освіта, як цілком справедливо пише С. О. Сисоєва, «перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігаючи у ньому все те, що має цінність для людини; визначає

стратегію і реалістичні умови розвитку суспільства, перетворюючи його із «суспільства сьогодні» на «суспільство завтра», формує нове мислення, нове бачення смислу життя» [1, с. 8].

В той же час не можна не враховувати ментальних змін, що відрізняють нові покоління від попередніх. Вони вже не хочуть чекати «світлого завтра». Їм все потрібно тут і тепер. Тому тільки зацікавленість процесом і результатами навчання, тільки можливість спілкуватися з високопрофесійним, освіченим та вихованим педагогом і цікавою людиною може стати вагомим мотивом для їх навчання й оволодіння спеціальністю. Водночас сприйняття особистості педагога як носія високої духовності, культури й моральності стає додатковим стимулом для них увійти до його ціннісного простору, зрозуміти і прийняти його життєві цілі, його моральні позиції і принципи. При цьому формується впевненість у своїх силах і здібностях, а знання і навчання непомітно починають сприйматися не тільки у їх суто прагматичному, але ще й в аксіологічному аспекті. Так виникає своєрідний зворотний зв'язок, який посилює інтерес до навчання за рахунок усвідомлення його самоцінності, а сам цей інтерес поглиблює розуміння ціннісного сенсу освіти й отримуваних знань.

Сьогодні все більш помітною і вкрай важливою тенденцією виступає поширення командних методів діяльності, коли команда являє собою тісно згуртований колектив односторонців, яким притаманний високий професіоналізм, спільна система життєвих цінностей і розвинена відповідальність за результати і можливі наслідки прийнятих рішень і виконаних робіт. Необхідними умовами для створення та успішного функціонування команди виступають поєднання професіоналізму, психологічної сумісності й доброзичливості членів команди та їх ціннісне ставлення до самої можливості належати до її складу. Загальний демократизм міжособистісних відносин, відкритість, участь в обговоренні та прийнятті відповідальних рішень створюють особливий, вкрай сприятливий психологічний клімат і забезпечують ефективне виконання складних завдань.

Виходячи з цього, важливим завданням вищої освіти стає цілеспрямована підготовка майбутніх фахівців до діяльності у складі команди. Цьому сприяє системне застосування активних методів навчання й інноваційних педагогічних технологій. Істотну роль серед них відіграють ігрове проектування, аналіз конкретних проблемних ситуацій, мозковий штурм. Крім своїх безпосередніх цілей ці методи і технології сприяють розвитку у студентів навичок командної діяльності, культури міжособистісного спілкування й цивілізованого ведення дискусії, розуміння необхідності підпорядкування чи принаймні узгодження своїх цілей та інтересів з суспільними цілями й інтересами. Саме тут студенти починають розуміти значення цієї культури, сенс суспільних цінностей. Тут виявляються потенційні лідери й створюються належні умови для розвитку їх лідерських якостей. Тут відбувається сприйняття й розуміння учасниками сенсу лідерства, суспільної потреби в ньому та його специфічної цінності.

Нам вже доводилося писати про те, що «за своєю сутністю і призначенням соціальні цінності утворюють своєрідний моральний, духовно-культурний і життєво-ціннісний простір, в системі координат якого відбувається індивідуальне й суспільне буття людини». При цьому спеціально підкреслювалася та важлива обставина, що «зважаючи ж на ту роль, яку відіграють у цьому бутті та його упорядкуванні лідери, є всі підстави

стверджувати, що сам по собі феномен лідерства постає однією з надзвичайно важливих соціальних цінностей» [2, с. 96]. Оскільки ж одне із завдань освіти і полягає у виявленні потенційних лідерів та їх подальшому розвитку, суспільна цінність самої освіти тільки зростає.

Розглядаючи процеси особистісного розвитку студента та їх аксіологічні аспекти, слід зазначити, що бажаний характер його розвитку можна досягатися за умови, коли він відбувається з використанням можливостей всього простору аксіології освіти. Йдеться, по-перше, про цінності педагогічної діяльності, які характеризують ставлення педагога до студентів та до своєї професії і у цій якості посилюють його виховний вплив, якщо педагог сам виступає справжнім носієм одвічних загальнолюдських цінностей. По-друге, маються на увазі вся та сукупність життєвих цінностей, які система освіти має прищепити студентові. Ця сукупність охоплює як загальнолюдські цінності добра, справедливості, гідності тощо, так і такі їх специфічні види, як національні та громадянські цінності, як сімейні та особисті цінності. Нарешті, по-третє, неодмінним складником аксіології освіти мають виступати ті її цінності, які забезпечують культуротворення, тобто як розвиток соціокультурного простору, в якому відбуваються особистісний розвиток і соціалізація студента, так і формування й розвиток загальної і професійної культури самого студента.

Більш того, цілеспрямований педагогічний вплив з метою використання аксіологічного потенціалу освіти у поєднанні з системним застосуванням активних методів навчання стає виключно важливим чинником формування і розвитку культури майбутніх фахівців. До них приходить глибоке розуміння того, що ціннісні вектори їх життя й діяльності розташовані саме в соціокультурному просторі. І тому тут не можна не погодитись з відомим твердженням М. О Бердяєва про те, що «не в політиці і не в економіці, а в культурі здійснюються цілі суспільства» [3, с. 162]. Вважаємо за необхідне додати, що навіть саме визначення і правильний вибір цілей суспільства, не говорячи вже про шляхи їх реалізації, істотною мірою залежать від загальної культури, життєво ціннісних і моральнісних позицій та почуття особистої відповідальності тих фахівців, яких готує вища школа, за долю рідної країни, за добробут народу та його соціально-психологічне самопочуття.

Таким чином, нова парадигма вищої освіти, про яку сьогодні йде дискусія як серед представників педагогічної теорії, так і серед педагогів-практиків, має виходити з визначальної ролі особистісного розвитку студентів як компонента їх професіоналізму та з прищеплення їм системи життєвих цінностей.

Література: 1. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. 2. Пономарьов О. С. Феномен лідерства у просторі соціальних цінностей // Теорія і практика управління соціальними системами. 2015. – № 3. – С. 93-101. 3. Бердяев Н. А. Смысл истории. – М.: Мысль, 1990. – 174 с.